

דף צה

'התם הן חסר הן יתר אמר ליה...' — ע' רשב"ם ותוס'. ונראה בדרך פשוט, דרצה לומר מאחר שהזכיר גם אפשרות חיסור וגם אפשרות יתור, משמע שאין לצפות מן הסתם לא לזה ולא לזה, ועכ"פ לא לזה יותר מלזה, (ואפשר שאף אסור למוכר למוכר בהן חסר הן יתר, כל שיוודע בעצמו שיש חסרון — ע' באיה"ש להלן קד שכתב להסתפק בזה. ולכן מסתמא אם אמר כן), משא"כ כאן יש לצפות רק לחיסור. (בדרך טובים. וע"ע במש"כ בהדושי ר' מאיר שמחה להלן קד.).

'מיהו פחות משתות לא ידיעה במנה' — לכאורה אין לו מובן. וריעב"ץ הגיה 'כמה'. ויתכן לגרוס 'לא ידע במנא' והכוונה שטעה הקונה ושלם מחיר רב יותר משום שסבור היה במבט על הכלי לקבל יותר ממה שקבל, שכן נראה כי רק דבר שבמדה ומניין ומשקל ידועים חוזר אפילו פחות מכדי אונאה, אבל בכלי שאינו של מדה, או אפילו בכלי של מדה ולא דובר על מדה, אלא שעינו הטעות, שסבר שהוא מכיל יותר ממה שהוא מכיל באמת, הרי הוא כמו שטעה במחיר. (וצריך עיון ובדיקה בחידושי זה). ונקט כאן האי לישנא דדמי יותר למתניתין. (ואולי רוב הונאות כך הם, היינו טעות ביחס הנכון והטוב בין הכמות והמחיר. ואפשר מחמת כלים שהם פחותים ממדה ידיעה בפחות משתות, וזה גרם לטעות העין. ובשתות היינו שהחליף לו מדה במדה גדולה הימנה שתות (כי כן דרך להוסיף שתות על המדות, לא פחות ולא יותר, כנ"ל בפרק הספינה), ואם טעה בכך, אף שלא הזכיר שם המדה מ"מ יוכל לחזור מחמת המחיר.

ובזה הבנתי מה שהוקשה לי תמיד בדין הונאה שהוא כ"כ מסוים לשתות מדויקת בלבד. אולם להאמור יתכן שרוב ההונאות מתרחשות מחמת שינוי שתות שהוא גבול הידוע בכלי וההפרש הרגיל בין המדות החדשות והישנות, ועל כן הוא שכח ביותר.

ובסגנון אחר: משמע קצת מלשון הגמרא כאן 'שתות ידיע' ולא מחיל, שהנחה היא שהרגיש הקונה כי 'משהו לא בסדר', וסבר בלבו אם אמנם כן אתבע ההונאה כשאבוא לבית ואמדוד או אשקול. וכן בביטול מקח סבר כי 'משהו מאד לא בסדר' ואם אמצא שכן הוא אתבע ביטול מקח. (וזה מסביר, אגב, ענין 'יראה לתגר או לקרובו' שנראה לנו שיעור קטן, כי למה יראה — אלא משום הרגשותו כנ"ל). בעוד שבפחות משתות אומר לעצמו 'זה פחות או יותר בסדר'. ואלו שלשה סוגי מתאנים ומאנים שונים. והבא לאנות מכון עצמו מראש לשתות, כי 'בונה' הוא על אנשים שיהשבו מתחילה לדרוש ההונאה ולבסוף יותר. ולכן אולי דווקא זו ההונאה המצויה ביותר אף שהיא בשתות לבד. וק"ל. ('בדרך טובים').

'נותן לו יין הנמכר בחנות' — כלומר, הפחות ביותר כל עוד הוא נמכר בחנות. (ערשב"ם להלן סוע"ב, וזו כוונתו). (בדרך טובים)

'לעולם דאמר ליה מרתף של יין סתם, ותני ברישא דברייתא ומקבל עליו עשר קוססות למאה' — יש מפרשים שאינו מגיה הברייתא כ'חסורי מחסרא', אלא מפרש ש'כולו יפה' היינו כדרך האוצרות, שהרוב יפה ועשירית קוסס, והיות ובסיפא יכול לתת לו כולו קוסס או כולו חומץ, לכך קתני ברישא 'כולו יפה'. (עפ"י רשב"א; ריטב"א. וכ"מ ברמב"ן. ואמנם להלן בע"ב אמרו 'חסורי מחסרא', ובאר הריטב"א שם, שזה לאחר שהוכחנו מדברי רב זביד שהלשון 'כולו יפה' — בדוקא. ולכן הוצרכו שם להגיה הברייתא. וכ"כ הרמב"ן. וערשב"א).

'והא תאני ר' חייא המוכר חבית יין לחברו, נותן לו יין שכולו יפה?' — סלקא דעתין שמדובר

שמכר לו מדת חבית יין, הידועה להם. ולא חבית מסויימת, ולכך שאלנו שהיה יכול לתת לו תשעה כלים מן היין היפה שלו והכלי העשירי מן הקוסס, בדומה למרתף יין. ותוצו, שמדובר שמכר לו חבית יין שיש לו ואינו דומה למרתף עם חביות נפרדות שמקצתן של יין טוב ומקצתן גרוע. (רשב"א, ריטב"א)

(ע"ב) 'דאמר ליה למקפה' — 'מקפה' — תבשיל, כעין מרק סמיך ומעובה, שהיין הטוב מבשמו יפה לו (והוא מכלל 'ציקי קדרה' — נוזלי-תבלין שיוצקים לתבשיל). (עפ"י הערוך ועוד).

'הלכך, מרתף של יין וא"ל למקפה...' — יש אומרים שהיא תוספת מרב יהודאי גאון. עד 'איבעיא להו'. וכן נראה. (ריטב"א)

'מרתף זה של יין ואמר ליה למקפה, נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו עשר קוססות למאה' — אף על פי שאמר 'למקפה' — כך אמר לו: מרתף שהיין שבו ראוי למקפה, ומקצת מקולקלות שבו מקבל, כשם שמקבל עפרורית או תאנים מתולעות, אע"פ שאינן בכלל ואינן ראויות לו, כי בכך אדם מוחל. אבל אם אמר 'מרתף של יין למקפה', מיעט סתם מרתפות וצריך מרתף שלם הראוי למקפה. (רמב"ן)

'חד אמר מקבל' — כתבו הראשונים שלדעה זו, יכולה המשנה להתפרש גם ביין סתם ולא אמר לו 'למקפה', שמקבל עשר קוססות. (וי"ל שכך יתפרש הלשון שאמרו לעיל 'מתני' נמי דאמר ליה זה' — ה'נמי' דבק אם 'דאמר ליה זה', כלומר המשנה מתפרשת לא רק כמו שאמרנו בסתם אלא גם ב'זה' ובדאמר ליה 'למקפה'. ולדעה החולקת, ה'נמי' דבק עם 'מתניתין').
ומה שאמר 'זהו אוצר ששנו חכמים במשנתנו' (עתוס) — רצונו לומר גם זהו אוצר שבמשנה. והיינו, שאין צריך להעמיד המשנה בסתם דווקא אלא גם ב'זה', ודומיא דטינופת ומתולעות דמיירי בין בסתם בין ב'זה'. ואף דב'זה' מיירי דווקא שאמר לו 'למקפה', אין כאן שום דוחק, דהקונה מרתף שלם דעתו לזמן ארוך ומן הסתם רצונו שיהא ראוי גם למקפה ומן הסתם מפרש כן כאשר מדובר בחביות מסויימות. ועל כן אף לא הוצרך ר' אושעיא לפרש דאמר לו למקפה, דסתמא הכי איתא. ונמצאת המשנה מרווחת היטב ומדברת במירב המקרים השכיחים. (עפ"י 'בדרך טובים')

'אמר רב זביד: מודה רב יהודה בפורצמא דמיזדבן אקרנתא' — שכבר החל להחמיץ עד שטעמו כטעם החומץ, (ראשונים), וסתם בני אדם גמנעים משתייתו מפני חמיצותו. (בהגר"א רד"ד בבאור דברי השבלי הלקט' והתרומה).

וכתב במגן אברהם (סק"ד עפ"י הראשונים), שאין אנו בקיאים בשיעור זה, ולכן לענין יין נסך יש להחמיר לפסול במגעו, ומאידך אם בא לשתותו, ישתה יין אחר ויפטרנו לזה בברכה ראשונה ואחרונה. ע"ש בבאור הלכה.
אם טעה וברך ברכת הגפן — יצא. ('חסד לאברהם'; 'בן איש חי' מטות, ט. — מובא ב'כף החיים' שם אות כח. ומשמעות הדברים נראה שם, שאין הטעם מפני שאיננו בקיאים בו ושמא הוא יין, אלא אף כשידוע ודאי שנמנעים מלשתותו, יצא, מפני ששייך לקרותו 'פרי הגפן').

פרפרת

ורב חסדא אמר: גבי חמרא דאקרים למה לי' — כלשון הזה אמר רב חסדא (לעיל לא) בשתי כתי עדים המכחישים זה את זה 'בהדי סהדי שקרי למה לי'. (ויש לראות בכך שיטה כללית שלא להתעסק עם ספיקות ומצבי ביניים, ואם יש אפשרות לברך 'שהכל' — הכי עדיף. (וכן לענין עדות נראה קצת מן הלשון שאין ב"ד פוסלין עדותן להדיא אלא דוחין אותם ולא מאפשרים להם להשמיע דבריהם. ועיין).
גם יש לומר בסגנון אחר, מצד כח החזקה, דכמו שממהר שם להוציא למעשה העדים מחזקת כשרותם, כן היין יוצא בנקל מחזקתו לענין ברכה). ('בדרך טובים').

דף צו

'הבודק את החבית להיות מפריש עליה תרומה והולך ואחר כך נמצאת חומץ...' — ואין מעמידים את היין על חזקתו, לומר שלא נעשה חומץ עד עתה — לפי שיש 'תרת' לריעותא' בחזקה זו: א. יש חזקה הפכית — 'העמד טבל על חזקתו', לומר שלא ניתקן. ב. הרי חומץ לפניך. ומצטרפות שתי ריעותות אלו לבטל חזקת היין. (כן מבואר בסוגיא דריש נדה.
ואע"פ שחזקת היין היא חזקת-הגוף, בניגוד לחזקת-טבל, והרי כתבו התוס' (בכתובות עה) שחזקת-פנויה אינה נחשבת כנגד חזקת-בתולה, שהיא חזקת הגוף — ע' בזה בשב שמעתא ב, ב; חזון איש אה"ע פב, יב).

— כתב הר"ן (שלהי פסחים. בדף כב: מדפי הרי"ף), שצריך שיציין מקום מסויים, בפיה או בשוליה, שאם לא עשה כן, אלא קרא שם בסתם — לא אמר כלום.
(שיטתו), שבכלל הדין 'שייריה ניכרים' — שתהא התרומה מסויימת וניכרת לבני אדם, ולא די בזה שהיא גלויה וידועה לפני המקום בלבד. ואמנם יש להוכיח מהרמב"ם שאינו סובר כן.
וצריך עיון בדברי הר"ן, שהרי משמע שמפריש והולך בכל יום מעט, והלא בינתים נתערב היין ונתבלבלה התרומה, ושמא היין שהיה למעלה בשעת הפרשה, עתה הוא למטה, וכשמפריש בפעם הבאה כבר אינו יכול להפריש במקום מסויים. — כן הקשה ב'מנחת שלמה' סב, ז.
ושמא י"ל שלהר"ן בדוקא נקטו 'תרומה' (ודלא כרשב"ם), דמדאורייתא די במשהו, ולעולם באותו מקום מסויים שיפריש, יש 'משהו' חולין שיכול לחול עליו תרומה. ושמא סובר שאין צריך שכל השיעור שמדרבנן יהא במקום ניכר, אלא די ב'משהו' במקום מסויים. ועוד י"ל, כיון שלאחר הפרשה הראשונה דנים שהתרומה התערבה בכל היין, כדן בילה בלח, וכשמפריש בפעם הבאה 'בשוליה' היינו ביין החולין (הפנוי) שבתחתית החבית, וחשיב שפיר סיום מקום).

'דרומאי מתנו משמיה דריב"ל' — זקני דרום. (ריעב"ץ)

'כמאן פשט ליה? פליגי בה רב מרי ורב זביד, חד אמר כרבי יוחנן וחד אמר כרבי יהושע בן לוי' — כל אחד קיבל שכך אמר רב יוסף. או גם, כל אחד מפרש לפי מה שהוא סובר בעצמו, שאילו מלשון רב יוסף אין ללמוד לכאן או לכאן. (ריטב"א)

(ע"ב) 'כי פליגי דרמא תלתא ואתא תלתא ופלגא' — מכמה ראשונים נראה שכל פחות מארבע

ב. אמר רבה בר חייה קטוספאה משמיה דרבה: משלם לו דמי חטין, שהרי כך שוים אותם צרורות, לפי שנכללים במכירת החטין. (וזה דוקא לשיטות המחייבות על 'דינא דגרמי'. רשב"ם. ונחלקו ר"י וריב"ם אם אתי גם למ"ד 'דבר הגורם לממון לאו כממון דמי'). ואסור לו להתזיר הצרורות לגורן, שאסור לערב לכתחילה. (וכל זה דוקא בשעומדות לימכר. ריטב"א).

דף צה

קנב. מה דין המכירות באופנים דלהלן, כשנמצא קלקול בחלק מן היין או בכולו:

- א. 'מרתף יין אני מוכר לך'.
- ב. 'מרתף יין אני מוכר לך — למקפה'.
- ג. 'מרתף זה של יין אני מוכר לך'.
- ד. 'מרתף זה של יין אני מוכר לך — למקפה'.
- ה. 'מרתף זה אני מוכר לך'.
- ו. 'מרתף זה אני מוכר לך — למקפה'.
- ז. חבית יין אני מוכר לך'.

א. נחלקו רב אחא ורבינא; חד אמר, מקבל עליו הלוקח עשר קוססות למאה. (ולדעה זו, ניתן לפרש משנתנו באופן זה. ראשונים). וחד אמר, אינו מקבל עליו שום יין פגום. (והלכה כדברי המיקל ביניהם (על המוחזק — המוכר), שהלוקח מקבל עליו. חו"מ רל, א. ויש מי שכתב שאם לא שילם עדיין — אין מוציאין ממנו — ההשלמה. ואין כן דעת שאר הפוסקים).

ב. נותן לו יין שכולו יפה. (הראוי למקפה).

ג. נותן לו יין שעדיין נמכר בחנות, הגם שאינו יפה, ואפילו מתחיל כבר להחמיץ, וריחו ריח-חומץ, ואמנם ראוי לשתותו כעת. (אלא שאינו רע ביותר. פוסקים).

ד. הלוקח מקבל עליו עשר חביות קוססות מתוך מאה. (וזהו אוצר ששנו חכמים במשנתנו).

ה. אפילו כולו חומץ — הגיעו. (וה"ה אם לא אמר 'זה' אלא 'מרתף' סתם. ריטב"א, רמ"ה. והרי"ד כתב ש'מרתף' סתם משמע המבנה לבדו ללא שום דבר בתוכו).

ו. הלוקח מקבל עליו עשר חביות קוססות מתוך מאה. (רשב"ם ופוסקים. והריטב"א (מכת"י) כתב שנותן יין קוסס. ע"ש).

ז. נותן לו יין שכולו יפה. (ואם אמר 'חבית זו של יין' דינו כסעיף ג. טור).

דפים צה — צו

קנב. א. כיצד מברכין על יין שהקרים?

ב. כיצד מברכין על התמד?

א. יין שהקרים, שריחו ריח חומץ וטעמו טעם יין — לדעת רב יהודה מברך עליו 'בורא פרי הגפן', מלבד ביין הרע ביותר, (מן הסוג הנמכר בקרנות העיר, ונשתנה מראהו), שמברך עליו 'שהכל'. ולדעת רב חסדא מברך על יין שהקרים 'שהכל'. (וגם נחלקו בדבר ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי. וכן נחלקו רב זביד ורב מרי בדעתו של רב יוסף. וכן נחלקו אביי ורבא במקום אחר. ראשונים).